

beurs. Er is iets romaansch aan, niet in de détails, ook niet in de constructiewijze, maar in de algeheele vormgeving.

Wat men voor alles behoefde om tot een hernieuwing van de architectuur te komen, was evenwicht, rust, klaarheid en duidelijkheid. Wilde men niet, ook bij de beste en geniaalste pogingen, onmiddelijk weer in het moeras doodloopen, dan moest alles tot zijn eenvoudigste gedaante, tot zijn primaire functie worden teruggebracht. Wat is het essentieele van de bouwkunst? Het scheppen van ruimten. Waarmee scheidt men ruimten? Met wanden en dak. De grondelementen, waar de architect mee werkt zijn wand en dak. De ideale ruimte is de volkomen afgesloten ruimte. Het ideale gebouw is de volkomen overzichtelijke vorm, bepaald door louter vlakken. Wilde de architectuur herboren worden op deugdelijke grondslagen, dan moest zij allen nadruk leggen op den plastischen bouw, op de gaafheid van gevels en dakvlakken. Zelden had de architectuur van het oude Europa in vroeger tijden een zoo zuiver plastisch karakter gehad als in de Romaansche periode. Het lag dus voor de hand, dat de nieuwe bouwkunst een groote mate van verwantschap toonde met de Romaansche, die zuiver had nagestreefd en tot uiting gebracht, wat den architecten van het begin der 19de eeuw als ideaal voor oogen stond. Een gemeenschappelijke grondgedachte verbond den Romaanschen stijl met dien van Berlage.

Het is dan ook niet te verwonderen dat Berlage in de wijze, waarop hij de vensters behandelde, de opvatting volgde, die wij in het begin als de Romaansche hebben gekenschetst. De Amsterdamsche Koopmansbeurs illustreert dit zeer duidelijk; de vensters zijn weer voor het eerst sinds vele eeuwen simpele gaten, kleine donkere openingen in strakke gevelvlakken. Het zijn echt primitieve vensters, de vulling van de opening met kozijnen en verdere afsluiting verdwijnt in de schaduw. Ook al heeft Berlage meer dan eens water in zijn wijn moeten doen, ook al heeft hij in deze gebouwen de „vulling” van de opening niet geheel kunnen ignoreeren, zijn principieële geest en zijn voorliefde voor het elementaire heeft lang vastgehouden aan een dergelijke „romaansche” behandeling van het venster. Bij zijn epigonen is deze opvatting nog niet geheel uitgestorven; men denke aan Krophollers romaniseerende architectuur. Maar de bezwaren van dit, bewust of onbewust, romaniseeren bleken niet te ontkennen. Wat men op dit gebied kon verwezenlijken aan groote monumentale gebouwen met zware muurmassa's, gelukte niet bij bouwwerken van meer huiselijken aard als kantoren en woonhuizen. De venstervulling, de afsluiting van glas in houten kozijnwerk en roeden, liet zich daar niet op den achtergrond dringen. Verscheiden gebouwen van Berlage vertoonen dan ook duidelijk in hun vensterbehandeling de gevolgen van een conflict; de primitieve opvatting van het venster louter als gat in den wand was in de 20ste eeuw niet meer te handhaven. Wij zullen dan ook straks zien, dat Berlage op den duur tot geheel andere oplossingen is gekomen.